

ПРИКАЗ НАУЧНЕ МОНОГРАФИЈЕ

**АУСТРОУГАРСКА РАТНА ПОЛИТИКА У
БОСНИ И ХЕРЦЕГОВИНИ 1914 -1918.**

Аутора проф. др Ђорђа Микића

Издавач: Независни универзитет Бања Лука, 2011.

Штампа: Графид Бањалука

**МОНОГРАФИЈА О СТРАДАЊУ И БОРБИ СРПСКОГ НАРОДА У
БИХ ПОД АУСТРО-УГАРСКОМ У ПРВОМ СВЈЕТСКОМ РАТУ**

Историјска наука у Републици Српској, па и у цијелој Босни и Херцеговини иако има повода и разлога да слави. Они су садржани у чињеници, односно њена су посљедица, да се недавно, почетком 2011. године, у издању Независног универзитета Бања Лука из истоименог града, на којем је аутор књиге, која је повод овим реминисценцијама и редовима доскоро предавао савремену историју и био ректор, појавила нова књига бањалучког доајена историографије, проф. др Ђорђа Микића, под насловом Аустроугарска ратна политика у Босни и Херцеговини 1914-1918. С обзиром на чињеницу, коју је лако провјерити увидом у библиографију радова (ако се такво, у овим мостмодерним временима и „обичајима“, шта још припрема и публикује) из историографије у посљедњих десетак година, да је то једна од ријетких књига из историје која је публикована у нашој Републици у поменутом периоду, изузму ли се неколике публицистичке и квазиисториографске књиге, брошуре и друге писаније, оправдање за славље је тим основаније и веће. Заиста, такве књиге као поменута Микићева се ријетко појављују и у државама, културама, наукама и образовним установама и системима са далеко богатијом и разуђенијом традицијом и бољим истраживачким условима, издавачком дјелатношћу, него што је то код нас, па и тај факт легитимише потребу и смисао озбиљне актуелизације и критичког рефлектирања о Микићевој књизи. Отуд и због тога, и њено јавно промовисање и научно евалуисање је, колико ствар јавне и научно-културне потребе, толико и својеврсни отаге њеном аутору. Овај скромни напис је на том трагу, он инспирацију црпи из свијести да треба критички вредновати ауторов напор отјеловљен у публикацији на којој је, нема сумње, Микић радио више година, не рачунајући тзв. минули рад, тј. своје цјелокупно претходно искуство и резултате у истраживању и промишљању феномена о којем је научно

свједочио у манускрипту који је сад и пред читалачком публиком и судом критичке и друге јавности нашег полиса, али и шире, што би требало да се подразумејева, с обзиром на садржај књиге, њено геополитичко, територијално и државно исходиште, тј. на БиХ, која је у самом епицентру ауторових истраживања, опсервација и закључака.

Нема сумње, др Ђорђе Микић је данас, и не само данас (него од самог њеног настанка), најзначајнији историчар Републике Српске, који у њој живи и ствара, који је, уз то, дао и свој обол настанку, развоју и афирмацији њене политичке и духовне субјективности и самобитности. Ако је неко и објавио „чисто“ историографску књигу у Републици Српској у посљедњих неколико година, то је могао бити само аутор између оних повјесника који су у њој повремено гостовали из Београда, Новог Сада, Никшића, Подгорице, Приштине или којег другог научног центра из Србије или Црне Горе, који су у Српску долазили било на предавања студентима, било због чланства у Академији наука и умјетности Републике Српске, или, пак, учествовања на неком научном скупу, „округлом столу“, парapolитичком тијелу и сл. Колико год је то (било) сврсисходно и добро, јер је омогућило колико-толико нормално и редовно извођење наставе на два студијска одсјека или катедре за историју: у Бањој Луци и Источном Сарајеву (Палама) и какав-такав развој и континуитет историјске науке, истраживања, публиковања, рецепције и конзумације историографске литературе, те обликовање историјске свијести омладине, студената и осталих читаоца и грађана нашег полиса, због чега дугујемо захвалност оним повјесницима који су несебично давали себе потребама историјске науке и артикулације духовног и културног простора и с ову, нашу страну Дрине, једнако толико се то исто прегнуће и његови резултати могу и другачије читати и евалуисати: као својеврсно успоравање развоја и афирмације научног подмлатка историографске провенијенције.

Требало би заиста испитати у каквој и коликој корелацији су та два феномена, тј. недостатак озбиљних, посебно млађих историка данас у Српској, упркос факту да одсјек за историју на Филозофском факултету у Бањој Луци постоји већ 17. годину, а само је незнатно млађи исти такав студијски програм на Филозофском факултету у Палама, с једне стране и, с друге стране, чињенице да су наставу на оба одсјека дужи низ година изводили углавном наставници из Србије и Црне Горе, па чак и кад су дубоко загазили у пензију. О томе и сам Микић зна довољно и могао би мериторно свједочити, бити историјски извор првог реда, укључујући и властити ангажман и допринос „продукцији“ нових кадрова из историјске науке. Било би добро за наше ментално здравље и развој историјске науке да у неком будућем истраживању и раду наш аутор освјетли, (само)рефлектује и тај аспект и ту димензију наше повјеснице, да вреднујући ангажман и допринос других, интроспективно сагледа да ли је и колико и сам, да је дјеловао с неких других позиција и у неком другом правцу, односно да су били повољнији услови за научна истраживања и формирање нових научних и образовних институција и медијума, па чак и

одржање и развој постојећих (института, музеја, архива и сл.), могао више да (у)ради, и изван научног поља и ефеката дјеловања.

Јер, Ђорђе Микић је остварио научне резултате вриједне пажње, не само у границама и на нивоу Републике Српске, него и Босне и Херцеговине, Србије, а неки његови радови имају релеванцију и за историју, односно тумачење прошлости и других балканских држава, прије свега Турске, Албаније, Црне Горе, али и нпр. Аустрије. Због тога и могу тврдити, и тврдње поткријепити ваљаним аргументима (уколико, наравно, употријебљена синтагма није, формално-логички посматрано *contradictio in adiecto*), да је Микић својом посљедњом, за сада, књигом задужио историјску науку у Босни и Херцеговини – наравно и српску - да је њоме на неки начин заокружио своје истраживање и бављење њеном повијешћу, прије свега у другој половини 19. вијека, али и у прве двије деценије тек минулог несрећног 20. вијека. Уједно, тај период је Микићево „најомиљеније“ поље истраживања, из њега је до сада публиковао највише књига, научних расправа, есеја и других радова. Осим поменутог, Микић се до сада успјешно бавио и тзв. микро историјом, прије свега прошлосту Босанске Крајине и градова Бање Луке, Градишке и др., иако га та тематска мотивисаност и одређеност није одвела у тзв. крајишки сепаратизам, што се најбоље види по томе на које своје претходнике се он позива и ослања, а то су махом историчари родом из Херцеговине. Увидом у његово дјело, може се рећи да нема готово ниједног друштвеног и политичког процеса, историјског догађаја, појаве нове институције и сл. на подручју данашње Босанске Крајине, а посебно у Бањој Луци, околним градовима и селима, а да то Микић није истражио и о томе оставио релевантно историографско свједочанство, које би се због тога с правом могло дефинисати и као хроника тих топонима у посљедња два вијека. Наравно, наш историк се окушавао и у испитивању прошлости других дестинација, државних и гео-политичких ентитета, личности, организација итд., о чему се ма који „невјерни Тома“ може брзо и једноставно увјерити уколико погледа списак досадашњих Микићевих публикованих радова.

Оно што карактерише Микићев историографски *modo*, истраживачки приступ и научну евалуацију, огледа се у чврстој и постојаној вјери у значај, снагу и потребу коришћења историјских извора примарне грађе, у неопходност архивских истраживања, у листање прашњавих и пожутјелих страница давнашњих рукописа, различите експланаторне вриједности и хеуристичког домета и значаја, од обичних статистичких података и других службених докумената разних органа власти, званичних институција, вјерских заједница, судских пресуда, до биографских записа појединих историјских личности, извјештаја путописаца, до новина, периодике, политичких прогласа и пројеката, научних елабората и монографија. Нису Микићу (биле) мрске и непознате ни библиотеке, музеји, научни институти и друга спремишта историјске грађе и резултата туђих истраживања, у којима је, поред архива, приљежно и акрибично

исписивао и селектовао све до чега би дошао и што би му се учинило важним за теме које је истраживао и период који је обрађивао.

Овај релативно дужи увод у текст о и поводом посљедње књиге нашег аутора, има функцију, значај и смисао у разумијевању контекста у којем се она појавила, у „портретисању“, дескрипцији и вивисецирању „духовне ситуације времена“ (Е. Морен), а све због цјеловитијег и непристраснијег приступа читању и акрибичније елаборације и оцјене Микићеве монографије, али и зарад њеног ововременог значаја и значења. Много шта је у данашњој Босни и Херцеговини исто или слично као у оној БиХ у вријеме о коме пише наш повјесник, као што и политика данашњег Беча и Аустрије баштини и користи резултате и критеријуме свог односа спрема БиХ, а посебно кад је српски народ посриједи, из времена Првог свјетског рата и раније. И коначно – *in medias res!*

Ђорђе Микић је огромну грађу и остале димензије и слојеве истраживаног феномена, претворене у финалну радњу, супсумирану под насловом *Аустроугарска ратна политика у Босни и Херцеговини 1914-1918.* ситуирао на 566 страница већег формата (В5), што овдје актуелизованој публикацији обезбјеђује квалификатив великог, обимног рукописа. Књига се састоји од пет основних поглавља, унутар којих се налази више одјељака и елаборисаних тема, а поред њих ту су и Увод, Закључак, Резиме (на њемачком језику), Архивски извори, Литература (198 библиографских јединица), Индекс имена и Предговор, који је, наравно, написан накнадно, кад је све у вези са манускриптом било готово и познато. А рад на њеној припреми и публикавању, како наводи сам аутор у Предговору, почео је двије-три године пред посљедњи грађански рат у БиХ (1992-1995.), да би се наставио 2007. и коначно завршио прошле године. Гледано споља и формално, књига садржи све елементе научног дјела; писана је као да се ради(ло) о некој докторској дисертацији, уз коришћење строге научне методологије и остале апаратуре. Аутор је, у више стотина фус-нота, цитирао сву релевантну грађу и све аутор(итет)е који су прије њега истраживали исти временски период и сличну проблематику. Да би се написала тако обимна, а надасве научно респектабилна књига, нормално је да се прије тога мора располагати богатим искуством и властитим фондом сазнања, са чиме је Микић несумњиво располагао. Тај резервоар научне спознаје, методолошка утемељеност и истраживачко-писатељска акрибија и искуство резултат су многих његових вишекратних боравака у архивима и претрага њихових фондова, од Беча (у којем је листао прашњиве документе у неколико архива), преко Загреба, Београда, Сарајева, до Бање Луке, а затим и несобичног и недискриминаторног (по основи националне, вјерске припадности и/или идеолошке и политичке одређености и ставова цитираних аутора) консултовања и акцептирања научних спознаја и достигнућа и других историчара прије њега, у првом реду Владимира Ћоровића, Милорада Екмечића, Војислава Богићевића, Хамдије Капићића, Богдана Кризмана и низа других истраживача и писаца из Аустрије, Њемачке, Мађарске итд.

У књизи на 566 страница нормално је да се о истраживаном феномену у назначеним временским координатама каже готово све што се има и може рећи. И заиста, Микић је у својој монографији истражио и осветлио многобројна питања од значаја за комплетирање мозаика спознаје о мапи социјалних, политичких, идеолошких, културних, конфесионалних, образовних, економских, војних и иних процеса и односа, збивања и догађаја, токова и исхода. Изван његовог видокруга и „интересног поља“ није остао готово ниједан иоле релевантан феномен, догађај, личност, топоним, и сл., у Босни и Херцеговини у ратном периоду, 1914-1918., а да га он није истражио, описао, контекстуализовао, научно валоризовао, указао на његове можебитне импликације на нашу савременост итд. Али, то се односи и на вријеме и околности прије самог рата, на процесе, односе, збивања и догађаје током цијелог периода владавине Аустро-Угарске Монархије у Босни и Херцеговини. Како аутор наводи и закључује, то је потпуно легитимно и оправдано, имају ли се на памети потоњи процеси и догађаји, који су на историјску сцену ступили у току великог свјетског рата, а на неки начин се поновили и касније: у Другом свјетском рату, посебно 1941. године, те у годинама разбијања друге Југославије и грађанског рата у њој, 1991-1995., чији су најжешћи облици и најтеже посљедице биле управо у БиХ.

Микић доста рељефно показује како је оно што се могло видјети, чути, доживјети и сл. нпр. у Сарајеву, али и у низу дургим мјеста у којима Срби нису били у већини, на почетку посљедњег грађанског рата у БиХ, у прољеће и љето 1992. г., једном или двапут већ виђено: одмах иза Сарајевског атентата 28. јуна 1914., те у априлу и наредним мјесецима 1941. И не само у Сарајеву, него и у унутрашњости Монархије, далеко од фронта, чак и у другим покрајинама, нпр. у Загребу, из којег ће стићи и упутства како да демонстранти против Срба у Сарајеву и другим градовима оновремене БиХ буду „ефикаснији“ и суровији у кажњавању српског становништва које углавном није имало никакве везе са атентаторима нити са српским националним и политичким организацијама и друштвима. У првом глави, насловљеној са „Рат са поданицима“, наш историк исцрпно и детаљно, готово репортерски, фелџонистички, реферише о догађајима у Босни и Херцеговини након Видовданског атентата 1914., при чему је тежиште његове елаборације на дескрипцији противсрпског терора који је одмах, исто вече отпочео, тзв. спонтаним организовањем демонстрација народа, углавном католичке и муслиманске конфесионалне детерминације, који су за само два дана, до увођења института пријекних судова, демолирали готово све српске институције, културна и спортска друштва, редакције новина и часописа, економске потенцијале (продавнице, складишта, штале, занатске радње, хотеле и сл.), стамбене зграде, а да се о вербалним провокацијама и вријеђању српског становништва и не говори. Микић је успио да покаже да су иза свега стајале аустроугарске власти, прије свега Земалска влада и војска, персонализоване у генералу Оскару Поћореку, иако се то тако није

чинио у вријеме док су саме антисрпске демонстрације трајале, јер су на њиховом смиревању били ангажовани полицијски и други чиновници Монархије. То је био само врх леденог бријега Аустроугарске политике у тој њеној најјужнијој покрајини, у којој је готово од саме њене окупације, а посебно анексионе кризе, 1908-1909., трајала потмула конфронтација војног и „чисто“ политичког фактора о томе како управљати том покрајином – развојем демократских институција и давањем каквих-таквих овлашћења локалном, земаљском парламенту, или војним средствима, неком врстом диктатуре и апсолутизма. Од августа 1914. до средине 1917. та опција је доминирала у начину владања Босном и Херцеговином. С обзиром на поступке власти, у првом реду према Србима, аутор је тај систем и период у аустроугарској управи у БиХ назвао ратом против поданика. Осим реченог, Микић је минуциозно експлицирао генезу, дјеловање и учинке постојња једне паравојне формације познате под именом шуцкори, затим остале садржаје и видове терора према припадницима српског народа, од хапшења, притварања, интернирања, примарно у сабирне логоре, које најбоље симболише онај у Араду, и кроз које је прошло више десетина хиљада Срба, а тематизовао је и већ помињано ванредно стање и рад пријекних судова.

У другом поглављу, „Рат, ратна зона и страдања“, предмет ауторове пажње су мобилизација, ратне операције, неуспјеси аустроугарске војске у рату против Србије, затим репресалије које су вршиле војска и унутрашње снаге безбједности Монархије у БиХ, те реакција локалног становништва, прије свега Срба, на рат и ратна страдања. То поглавље писац завршава темом о преласку на тзв. ратну привреду и новом исцрпљивању народа, увођењем мјера неекономске експлоатације. Након што нису успјели војнички да слома Србију, пропагандним активностима проглашену главним кривцем за Атентат и избијање рата, аустромађарске власти су настојале да дисциплинују Србе у БиХ, за што је примјењиван цијели арсенал мјера, од укидања и забране рада културних асоцијација („Просвјета“, новина, школа, националних организација, до инсценирања и масовне имплементације тзв. велеиздајничких процеса којих је било неколико и кроз које је прошло више хиљада Срба, а многи су били осуђени на вишегодишње робије. Све то је било омогућено увођењем и легализацијом војно-апсолутистичког режима 1915. г., чиме је довршен процес започет августа претходне године. Тај период аустроугарске политике у БиХ Микић дефинише као никакву политику, а она је најбоља за „смутна времена“ и лов у мутном. Уједно, то су садржаји трећег и четвртог поглавља, с тим што је у овом посљедњем више пажње усмјерено на обнову каквог-таквог политичког живота у БиХ, до којег је дошло, између осталог, и као посљедица промјене на Двору (смрт Фрање Јосифа и долазак на престо цара Карла), али и нових политичких вјетрова у Царевини и различитих концепција рјешавања националних питања њихових поданика, при чему се потребна пажња поклања и Мајској и Крфској декларацији, као кључним документима за рјешавање јужнословеских

историјских меандара и стварање нове државе: Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца. Значајан простор у посљедњем дијелу Микић је посветио елаборацији политичких прилика, активности и идеја у самој Босни и Херцеговини, од 1917. па до краја рата и детаљно претресао све концепције и опције рјешавања њеног питања.

У једну ријеч: Аустроугарска ратна политика у БиХ 1914-1918. није студија о ратној политици или само о политици рата, поготово не у њеном ужем војном аспекту и димензији, него примарно анализа извора и грађе различите провенијенције и употребне вриједности о политичким мјерама, акцијама, потезима и сл. које су проводиле власти Аустро-Угарске Монархије у Босни и Херцеговини у периоду рата, 1914-1918., и то у првом реду према властитом становништву, спрам поданика српског етноса и православне вјероисповијести, против свих инсигнија његовог идентитета, бића и бивања, те извођење закључака о томе кад и колико историја јесте и/или може бити учитељица живота. Без Микићевог манускрипта остали бисмо ускраћени за низ информација и мериторних спознаја о политичким приликама у БиХ у актуелизованом периоду, а још бише без аргументованих увида у турбуленције и друга страдања којима је био изложен наш, српски народ у доба Првог свјетског рата, те како се борио за своју самобитност, политички субјективитет, конститутивност, културни и духовни идентитет и свеколику другу аутентичност и посебност.

Није неприродно да се у тако обимној монографији, као што је ова нашег повјесника, поткраде и понека непрецизност, односно да у њој нема и оних пасажа и дијелова који су се, можда, могли и другачије, сретније формулисати или, пак, сасвим изоставити. На првом мјесту, наша примједба гађа у екстензивност и опширност неких елаборација: многа шта би боље пристајало у фус-нотама него у основном тексту. Мислим при томе да навођење огромног броја имена историјски неважних људи, тим прије што се докази за основне тезе, које, иначе, нису спорне, могу извести и пласирањем само основних података, експлицирањем лика и дјела тек појединих личности, а то исто се односи и на топониме, углавном навођење назива села, те опширно препривавање неких докумената, понављања оцјена и сл. Такође, лектор рукописа о којем смо понешто натукнули у претходном тексту, једва да може оправдати свој хонорар, ако га је добио, јер је, заједно са аутором, требао рукопис учинити још једноставнијим, питкијим и прецизнијим. Али, упркос овим примједбама, остајем при генералној оцјени значаја и значења ове Микићеве студије исказане на самом почетку осврта: српска историографија, она посебно у Републици Српској и БиХ, добила је вриједно дјело, којег се неће моћи заобићи у било којим новим истраживањима и евалуацији тог временског одсјечка српске повјеснице. Од једне књиге то је довољно. Само да је још таквих!

Проф. Слободан Наградић

Факултет политичких наука Универзитет Бањалука